

BAŞKENT
ÜNİVERSİTESİ

CEKAMER
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
CEZA HUKUKU VE
KRİMİNOLOJİ UYGULAMA VE
ARAŞTIRMA MERKEZİ

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA CEZAI SORUMLULUK YAŞI

Sempozyumu Bildiri Özetleri

25

Aralık

2025

Perşembe

Suça Sürüklenen Çocuklarda Cezai Sorumluluk Yaşı Sempozyumu

Editör: Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

Editör Yardımcısı: Araş. Gör. Gün Sevi GİZLİ

ISBN: 978-625-93507-4-5

Yayıma Hazırlık: Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ

Tasarım: Anıl BOZKURTOĞLU

Yayın Hakkı © Şubat 2026

Başkent Üniversitesi Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi

Her hakkı mahfuzdur, bu kitabın yayın işini gerçekleştiren Başkent Üniversitesi Geliştirme Vakfı İktisadi İşletmesi dışında, telif hakkı yasası uyarınca, tümü ya da herhangi bir bölümü, resmi ve yazısı editörünün ve yayımcısının yazılı müsaadesi alınmadıkça tekrarlanamaz, basılamaz, çoğaltılamaz, fotokopi çıkartılamaz veya kopya anlamı taşıyacak hiçbir işlem yapılamaz.

**SUÇA
SÜRÜKLENEN
ÇOCUKLARDA
CEZAI
SORUMLULUK
YAŞI**

Sempozyumu Bildiri Özetleri

25
Aralık
2025
Perşembe

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ezgi Aygün Eşitli | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Emin Akgül | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Münire Arzu İçağasioğlu Çoban | Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Prof. Dr. Güneş Okuyucu Ergün | Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri Kökdemir | Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Doç. Dr. Haluk Toroslu | Bilkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya Doğru | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ağaoğlu Canay | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Özgür Taşdemir | Yozgat Bozok Üniversitesi Hukuk Fakültesi

DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Ezgi Aygün Eşitli | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Mehmet Emin Akgül | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Prof. Dr. Münire Arzu İçağasioğlu Çoban | Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Doç. Dr. Zuhâl Yeniçeri Kökdemir | Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Derya Doğru | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Dilara Ağaoğlu Canay | Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi

İÇİNDEKİLER

• Açılış Konuşması	6
<i>Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ</i>	

BİRİNCİ OTURUM

• Türkiye’de Çocukları Suça Sürükleyen Faktörler	8
<i>Dr. Öğr. Üyesi Selin KOÇAK</i>	
• Cezai Sorumluluk Yaşı	11
<i>Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Samet BİLGE</i>	
• Suça Sürüklenen Çocuklarda Ailenin Bakım ve Gözetim Yükümlülüğü	13
<i>Dr. Öğr. Üyesi Burcu ERTEM ÖZER</i>	
• Ceza Hukuku Boyutuyla Flört Şiddeti	16
<i>Prof. Dr. Uğur ERSOY</i>	

İKİNCİ OTURUM

• Suça Sürüklenen Çocuklar ve Riskler: Gelişimsel, Psikososyal ve Sistem Düzeyinde Bütüncül Bir Yaklaşım	19
<i>Doç. Dr. Betül ORHAN KILIÇ</i>	
• Akran Zorbalığı ve Suça Sürüklenen Çocuklar İlişkisi	22
<i>Av. Arb. Nejdet GÖĞÜSDERE</i>	
• Okul Temelli Akran Arabuluculuk Projesi	25
<i>Av. Arb. Aliye TERZİ YILMAZ</i>	

ÜÇÜNCÜ OTURUM

• Yasal Düzenlemelerde Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Müdahale, Takip ve Değerlendirme	28
<i>Zeynep MUTLU</i>	
• Çocuk Adalet Sistemi Alternatif Yaklaşımlar	33
<i>Hatice KAYNAK</i>	

KAPANIŞ OTURUMU

• Sonuç Raporu	40
----------------------	----

AÇILIŞ KONUŞMASI

*Prof. Dr. Ezgi AYGÜN EŞİTLİ **

Türk hukuk sisteminde henüz onsekiz yaşını doldurmamış olan herkes çocuk kabul edilir. Çocuğun bir yetişkin gibi içinden gelen güdülere direnerek kendini özgürce ortaya koyabilmesi kolay değildir. Yaşına ve o olaya ilişkin zihinsel olgunluk durumuna göre değişen oranlarda davranışları üzerindeki hâkimiyeti zayıflayan çocuk, bazen o durumda yapması gerekeni değil, kötü de olsa yapmak istediğini yapar. Üstelik bu çocuğun yaşına nazaran soyut düşünme becerisi tam gelişmiş olmadığından, davranışının doğuracağı hukuki sonuçları tam olarak algılayabilmesi mümkün olmayabilir. Ceza hukukunda, suça sürüklenen çocuğun cezai sorumluluğuna etki eden bu hal “anlama ve isteme yeteneği” kavramı çerçevesinde incelenir.

TCK’nın 31. maddesi uyarınca on iki yaşından küçük çocukların mutlak olarak, on iki yaşını doldurmuş olmakla birlikte on beş yaşını doldurmamış olan çocukların ise işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması ya da davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmemiş olması halinde anlama ve isteme yeteneği yok sayılır. On iki yaşından küçük çocuklar hakkında ceza kovuşturması yapılamaz, ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Bu tedbirler; danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Anlama ve isteme yeteneği olmayan on iki ila on beş yaş arasındaki çocuklar hakkında ise kovuşturma yapılabilir ancak bu çocuklara ceza verilemez ve haklarında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır. Bu yaş grubunda yer alıp, işlenen fiile ilişkin anlama ve isteme yeteneğini haiz olan çocuklar hakkında ise verilen cezada belirli oranlarda indirim uygulanır. On beş yaşını doldurmuş olan çocukların, kural olarak anlama ve isteme yetenekleri tam sayılır, ancak hapis cezasının süresi belirli bir oranda indirilir.

Unutulmamalıdır ki bir çocuğun anlama ve isteme yeteneği tam olsa dahi yargılama süreci sonunda verilen hapis cezasında yetişkinlere nazaran indirim olmaktadır ve olmalıdır da... Ortalama 25 yaş civarında beyin yapısı ve işlevsel olarak olgunluğa ulaştığı göz önünde bulundurulduğunda bir yetişkin ile bir çocuğun ceza adaletinin her tür sonucuyla eşit şekilde karşı karşıya kalması gerektiğini iddia etmek bilimsel olarak da hukuken de doğru bir yaklaşım değildir. Hatta bu hareket noktasından yola çıkarak genç yetişkinlere yönelik alternatif yöntemlerin dahi tartışmaya açılması düşünülebilir. O halde öncelikle kabul etmek gerekir ki çocuklar, fiziki ve zihinsel durumları nedeniyle anlama ve isteme yeteneğine sahip olsalar bile etkiye ve istismara açıktırlar. Bu sebeptendir ki çocuk hiçbir zaman suçlu olmaz, ancak suça “sürüklenir”. Pek tabi çocuğun suça sürüklenmesinde önleyici tedbirlerin

* Başkent Üniversitesi Ceza Hukuku ve Kriminoloji Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü & Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

önemi büyüktür. Özellikle aile ve refah sistemine daha erken ve daha yoğun sosyo-pedagojik müdahale içeren hukuk reformları yapılmalı ve ortaya konmalıdır. Suça sürüklenen çocuk bakımından suçta tekrerrün önüne geçmek için ise çocuğu yalnızca cezalandıran değil dönüştürerek topluma kazandıran alternatif modellerin ceza muhakemesi sistemine entegre edilmesi ve uygulanabilir kılınması elzemdir.

Bu süreçte şüphesiz ki suçun mağduru da göz ardı edilmemelidir. Zira suçu işleyen bir çocuk da olsa bu mağdurun zararını hafifletmemektedir. Mağdur, kimi zaman maktul ve onun yakınları bakımından suç açıktır ki yıkıcı sonuçlar doğurmaktadır. O halde çocuğun üstün yararı ile mağdurun ihlal edilen değer ve menfaatleri arasında bir denge kurabilmek önemlidir. Peki, bu noktada hukuk bu soruna nasıl çözüm bulmuştur. Öğretide ve uygulamada yaşanan tartışmalar nasıl bir gelecek perspektifini ortaya koymaktadır... Bu soruların cevabını aradığımız Sempozyumumuzun faydalı olmasını ve öğretiyeye katkı sunmasını temenni ederim.

BİRİNCİ OTURUM

TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARI SUÇA SÜRÜKLEYEN FAKTÖRLER

*Dr. Öğr. Üyesi Selin KOÇAK *, ***

Çocukların suça sürüklenmesi bireysel davranışlarla açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok boyutlu bir toplumsal olgudur. Çocukların suça sürüklenmelerinde sosyal ve ekonomik adaletsizlikler, yoksulluk, aile içi şiddet, ihmal, istismar, dezavantajlı mahallede yaşamak gibi pek çok faktör etkilidir. Suça sürüklenen çocukların sayısındaki artış çocuklarının suça sürüklenme nedenlerinin, teknolojinin gelişimi, küreselleşme, sağlıklı-işlevsel sınırların zayıflaması gibi yeni faktörlerin değerlendirilme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bunların yanı sıra özellikle koruyucu-önleyici sosyal hizmetlerin yetersiz olması sistemsal sorunlar arasında yer almaktadır. Suça sürüklenen çocuklar sosyal hizmet bakış açısında fail değil, çevresi içinde birey olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle çalışmanın amacı; çocukların suça sürüklenmelerinde etkili olan bireysel, ailesel, çevresel ve yapısal sorunların bütüncül olarak ele alınması ve çocukların suça sürüklenmelerinin önlenmesi için önerilerin geliştirilmesidir.

Suçta sürüklenen çocukların çoğunlukla 15-17 yaş grubunda olması suça sürüklenme açısından riskli bir yaş aralığını oluşturmaktadır. Bu durum, ergenlik döneminin gelişimsel özellikleri ile birlikte ele alınmalıdır. Ergenlik döneminin genel özellikleri kimlik arayışı, dürtüsel davranışların ve risk alma eğilimlerinin artması, otoriteye karşı gelme davranışında bulunma, bir gruba ait olma ihtiyacı olarak açıklanmaktadır. Ergenlik dönemindeki bu özellikler ailesel, çevresel ve yapısal sorunlarla birleştiğinde ergenliğin çocukların suça sürüklenmelerinde etkili bir dönem haline geldiği söylenebilir.

Türkiye’de çocukların suça sürüklenme nedenleri bireysel, ailesel, çevresel olmak üzere çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bireysel düzeyde; dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu (DEHB), psikolojik engel durumu, travmatik yaşantılar yer almaktadır. Bu bireysel faktörler çocukların suça sürüklenmesine neden olabilmektedir, ancak çevresel faktörlerin suça sürüklenmede daha etkili olduğu bilinmektedir. Sosyolojik suç teorileri ve sosyal hizmet bakış açısına göre bireysel riskleri yapısal koşullardan bağımsız ele almak suça sürüklenen çocukların durumunu açıklamada yetersiz kalmaktadır.

* Başkent Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi, ORCID: 0000-0002-9876-1945, e-mail: selinkocak@baskent.edu.tr.

** Hakem denetiminden geçmiştir.

Bireysel faktörlerin yanı sıra aile temelli nedenler, çocukların suça sürüklenmelerinde önemli etkiye sahip faktörlerin başında gelmektedir. Ailenin sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı durumda olması, işsizlik, güvencesiz çalışma koşulları, ebeveynlerin eğitim seviyesinin düşük olması, aile içi şiddet, ihmal, istismar, parçalanmış aile yapısı, ailede suç ve madde kullanım öyküsünün bulunması çocukların suça sürüklenme riskini artıran temel konulardır. Çocuklar ihmal, istismar, aile içi şiddet durumunda mağdur ve korunmaya muhtaç bir konumdayken; aileden uzaklaşarak fail durumuna geçebilmektedirler. Ailedeki bu risk faktörleri çocukların ergenlik döneminin etkileriyle kendilerinden yaşça büyük, suça sürüklenen kişilerle iletişim kurmalarına yol açabilmektedir.

Okul, çocukların suça sürüklenmesini önlemede önemli bir koruyucu faktör olmasına rağmen, Türkiye’de okul temelli müdahaleler ve okulların niteliği çocukların suça sürüklenmelerinde önleyici bir alan olarak görülememektedir. Olumsuz okul iklimi, akran zorbalığı, sosyal dışlanma, akademik başarısızlık ve erken yaşta okuldan ayrılma, devamsızlık gibi faktörler çocukların suça yönelmesini kolaylaştırmaktadır. Okul sosyal hizmeti uygulamalarının yaygın olmaması, rehberlik servislerinin sınırlı olması ve aile iş birliğinin zayıflığı risklerin derinleşmesine yol açmaktadır.

Çevresel ve toplumsal düzeyde ise kent yoksulluğu dezavantajlı mahalleler, arkadaş çevresinde ve mahallede suç, madde kullanım öyküsünün bulunması çocukların suça sürüklenmelerinde önemli bir etkidir. Çevresel ve toplumsal faktörlerde şiddetin yaygınlaşması, suç çetelerinin artması, ergenlik dönemindeki bireylerin suç çetelerine katılması günümüzde medyaya daha fazla yansımaktadır. Özellikle kentlerde yoksul bölgelerde yaşamak çocukları suç örgütleri ve çeteleşme açısından daha kırılgan bir konumdadır. Organize suç yapıları, çocukların içinde bulundukları olumsuz koşullardan yararlanarak çocukları kullanabilmektedir. Teknolojik gelişmeler ve dijitalleşmenin yaygınlaşması, çocukların sosyal medyada görünürlüğünün ve ulaşılabilirliğinin artması çocukların suça sürüklenmelerinde güncel bir risk alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Yoksulluğun derinleşmesi ve ekonomik yetersizliklerin artması, çocukları suç çeteleri açısından daha kolay ulaşılabilir hale getirmektedir. 18 yaş altındaki çocukların daha az ceza alması, başlangıçta çocukların ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması çocukların bu gruplara girmesini kolaylaştırmaktadır.

Bireysel, ailesel, çevresel ve toplumsal sorunlara ek olarak Türkiye’de çocukların suça sürüklenme sorununu derinleştiren en önemli unsurlardan bir diğeri koruyucu-önleyici sosyal hizmet müdahalelerinin eksikliği ve yetersizliğidir. Türkiye’de sosyal hizmet politikaları ve uygulamaları genel olarak kriz odaklı bir nitelik taşımaktadır. Suça sürüklenen çocuklar konusunda erken müdahale, çocukların ve ailelerin ihtiyaç ve sorunlarının tespit edilmesi, aile destek programları, okul sosyal hizmeti ve mahalle düzeyinde önleyici çalışmaların olması gerekmektedir. Okul sosyal

hizmetinin Türkiye’de olmaması, çocukların karşılaştıkları risklerin tespit edilmesi ve çocuklar suça sürüklenmeden önce müdahale edilebilmesi noktasında önemli bir uygulama eksikliği olarak görülmektedir. Okul sosyal hizmeti aile görüşmelerine ve ev incelemelerine zemin hazırlamaktadır. Hizmetler arasındaki koordinasyon eksikliği bir diğer üzerinde durulması gereken sorun alanıdır. Türkiye’de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı gibi kuruluşlar suça sürüklenen çocuklara ve ailelere yönelik birtakım çalışmalar yürütmektedir. Ancak bu çalışmalar; vaka sayısının fazla olması, yeterli sosyal hizmet uzmanı istihdamının olmaması ve çocukla çoğunlukla adli mercilerde ilk defa karşı karşıya gelindiği için çocukların suça sürüklenmelerinde etkin bir müdahale gerçekleştirememektedir.

Sonuç olarak Türkiye’de çocukların suça sürüklenmesi çocukların sadece bireysel özellikleri ile açıklanamayacak kadar bütüncül ve derinleşen sosyal, ekonomik sistemle de yakın ilişkilidir. Suça sürüklenen çocuklara yönelik uygulamalarda cezalandırıcı değil, çocuğun katılımının sağlanacağı, derinleşen yoksulluğun azaltılacağı, politik ve sistemsel bir dönüşüme ihtiyaç olduğu söylenebilir. Hak temelli bir koruyucu-önleyici sistemin oluşturulması gerekmektedir. Türkiye’de okul sosyal hizmetinin hayata geçirilmesi, akran zorbalığının önlenmesi, dijital-siber zorbalığın ele alınması, çocuklar ve aileler adli sistemle karşılaşmadan önce risk altındaki çocukların tespit edilmesi, sosyal ve ekonomik adaleti sağlamaya yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Koruyucu-önleyici çalışmalar, Sosyal hizmet, Suça sürüklenen çocuklar

CEZAI SORUMLULUK YAŞI

*Dr. Öğr. Üyesi Selahattin Samet BİLGE *, ***

Cezai sorumluluk yaşı konusundaki mesele, çocukların hangi yaşta anlama ve isteme yeteneğine kavuştuğu meselesidir. Cezai sorumluluk yaşı konusu, ülkelerin kendi ceza politikalarına göre farklılıklar gösteren bir konudur. Söz gelimi İngiltere’de bu sınır “on yaş” olarak ele alınmaktayken (*Children and Young Persons Act 1933, Section 50*), İtalya’da “on dört yaş” (*İCK m. 97 vd.*), Polonya gibi ülkelerde “on yedi yaş”a kadar çıkabilmekte ancak istisnai olarak yine Polonya’da, kanunda belirli suçlar söz konusu olduğunda ise bu sınır “on beş yaş”a kadar düşebilmektedir (*PCK m. 10*). Mukayeseli hukukta genel yaklaşım bu sınırı yukarıya doğru çekmek yönünde de olsa, KKTC gibi örneklerde bu yaş sınırının “yedi yaş” olarak ele alınması da dikkat çeken diğer hususlardan birisi olmaktadır (*KKTC Ceza Yasası m. 14*). Dolayısıyla mukayeseli hukukta yeknesak bir sınır kabulünün var olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, uluslararası yaklaşımlar (ör. *BM Çocuk Hakları Komitesi*) karşısında; asgari cezai sorumluluk yaşı sınırlarının başlarda asgari on iki yaş olarak ortaya çıktığı, daha sonraları ise asgari on dört ve üzeri yaş anlayışının hakim olduğunu söylemek mümkündür.

Türk Ceza Kanunu m. 31 düzenlemesi cezai sorumluluk yaşlarını farklı ayırmalarda ele almaktadır. Kanun koyucu, on iki yaşını doldurmamış olanlar için kural olarak anlama ve isteme yeteneklerinin olmadığını kabul ederek mutlak sorumsuzluk, on iki yaşını doldurup da on beş yaşını doldurmamış olanlar için kanunda sayılı şartları varsa sorumluluk ve cezada indirim, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlar için ise cezaların azaltılması gibi farklı değerlendirmelerle konuyu hükme bağlamaktadır. Ayrıca belirtmek gerekir ki mutlak sorumsuzluk ve sınırlı sorumluluk halleri, bu çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanması önünde bir engel teşkil etmez.

Kanun koyucu bu sınırlarla ilgili olarak “*işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayabilme*” ve “*davranışlarını yönlendirme yeteneği*” şeklinde iki farklı kriter ortaya koymaktadır.

Çocuk, fiil işlendiği sırada on iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamışsa, bu iki kriter devreye girmektedir. Bu halde ceza sorumluluğunu tespitte hakime yol gösterici olması bakımından Çocuk Koruma Kanunu m. 35’e göre düzenlenecek olan “sosyal inceleme raporu” söz konusudur. Eğer bu çocukların “*işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı*” tespit edilirse, bu durumda haklarında uygulanacak norm “...

* Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim üyesi, <https://orcid.org/0000-0002-1396-7689>, ssametbilge@gmail.com.

** Hakem denetiminden geçmiştir.

suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.” (TCK m. 31/2) biçiminde ortaya konulmaktadır.

Fiil işlendiği sırada çocuğun on beş yaşını doldurmuş olması fakat on sekiz yaşını doldurmamış olması halinde ise uygulanacak norm *“suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde onsekiz yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde oniki yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası oniki yıldan fazla olamaz.” (TCK m. 31/3) biçiminde hükme bağlanmış olup buna göre cezai sorumluluk tayin edilmektedir.*

Türk Ceza Kanunu görüşmeleri sırasında neden bu yaş sınırlarının tercih edildiğine dair tartışmalara, ilgili konunun 765 Sayılı Mülga TCK'daki düzenleme ile kıyas yapılmış olması dışında, hiçbir şekilde rastlanmamaktadır. Nitekim TCK m. 31 gerekçesinde de asgari cezai sorumluluk yaşlarına ilişkin bu tercihlerin neden bir başka tercihlere üstün tutulduğuna ilişkin ifadeler de yer almamaktadır.

Cezai sorumluluk yaşının suçun varlığına etkisini belirleyebilmek kolay değildir. Bunun temel sebebi bu verilerin ancak suç ortaya çıktıktan sonra elde edilebilen veriler olması sebebiyledir. Bu nedenle bu veriler yoruma açık şekilde ve belirsiz bir alanda kalmaktadır. Ancak devletlerin ceza politikalarına yansıyan temel ortak noktalar çocukların kriminojen ortamdan olabildiğince uzak tutularak cezanın muhatabı olmaması, bunun yerine sorunun güvenlik tedbirleriyle çözülmeye çalışılması olarak göze çarpmaktadır.

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARDA AİLENİN BAKIM VE GÖZETİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Aile Hukukundan Kaynaklanan Özen Yükümlülüğünün İhlali Nedeniyle Çocuğun Ahlak, Güvenlik ve Sağlığını Tehlikeye Sokma (TCK md. 233/3) Suçu Kapsamında Bir Değerlendirme

*Dr. Öğr. Üyesi Burcu ERTEM ÖZER **, ***

Çocuk ve ceza kavramlarının bir arada kullanılması birbirleriyle bağdaşmaz bir görünüm arz etse de; çocuklar ceza hukukunun hem etki hem de koruma alanına dahil olmakta ve yasada suç olarak tanımlanan fiilleri işledikleri iddiasıyla “suça sürüklenen çocuk (SSÇ)” ya da mağdur konumunda “korunma ihtiyacı çocuk” olarak ceza adaleti sisteminin işleyiş sürecine dahil olabilmektedir.

TÜİK verilerine göre suça sürüklenme nedeniyle güvenlik birimlerine getirilen çocuk sayısı 2020 yılında 112 bin seviyesindeyken, 2024 yılında 202 bin seviyesine ulaşmıştır. Anılan veriler suç tipleri itibariyle incelendiğinde, ilk sırada yaralama suçunun (%40,4) yer aldığı, malvarlığına karşı işlenen suçlardan hırsızlık (%16,6) ile uyuşturucu madde bağlantılı suçların (%8,2) onu takip ettiği, tehdit ve genel tehlike yaratan suçların ise oransal olarak düşük seviyelerde kaldığı gözlemlenmektedir. Şu hâlde, isnat edilen suç türleri incelendiğinde, açıkça fiziksel şiddet içeren eylemlerin ağırlığı dikkat çekmektedir. Güvenlik birimine getirilen çocuklar cinsiyetlerine göre oranlandığında, suça sürüklenme oranı erkek çocuklar yönünden mağduriyete nazaran daha yüksek iken, kız çocuklarda ise mağduriyet oranı suça sürüklenme oranına nazaran daha yüksektir. Anılan veriler ışığında, kız çocukları ceza adalet sistemine “SSÇ” olarak değil daha çok “mağdur” olarak dahil olmaktadır. İlgili istatistikler incelendiğinde, cinsiyetten bağımsız 15-17 yaş aralığında suça sürüklenme ve mağduriyet sayıları en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Mağduriyet nedenlerine göre karıştığı olay sayıları incelendiğinde, suç mağduru çocukların sayısı 2024 yılı itibariyle yaralama suçu yönünden 133 bin civarı iken, aile düzenine karşı suçlar yönünden 19 bin civarında olduğu görülmektedir (<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Guvanlik-Birimine-Gelen-veya-Getirilen-Cocuk-Istatistikleri-2024-53989>, e.t. 02.01.2026).

Türk hukukunda çocuk adalet sistemi, çocuğun üstün yararı ilkesi doğrultusunda şekillendirilmiş, 5395 sayılı 03/07/2005 tarihli Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ile koruyucu ve destekleyici mekanizmaların işletildiği özel bir hukuki rejime tabi tutulmuştur. Ancak en nihayetinde, en etkin koruma çocuğun aile içinde, ana ve babası tarafından korunmasıdır.

* Ankara Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Anabilim Dalı, <https://orcid.org/0000-0002-8027-5834>

** Hakem denetiminden geçmiştir.

Çocuk ceza hukuku, çocuk öncelikli ve çocuğun üstün yararının korunması odaklıdır. Ceza normunun çocuk tarafından ihlal edildiği hallerde yönelik olarak yasa koyucu tarafından “suça sürüklenen çocuk” kavramını tercih edilmiştir (ÇKK md. 1/a-2). Nitekim, çocuklar kendi kendilerine suça sürüklenmemekte, gelişim süreçleri içerisinde başta aile olmak üzere birçok çevresel faktörün etkilerine karşı açık ve çoğu zaman korumasız olmaktadır. Benzer şekilde, suç mağduru çocuklar yönünden “korunma ihtiyacı çocuk” yönünde yasal terminoloji tercihinde bulunulması, çocuğun korunma ihtiyacının ön planda tutulduğunun göstergesidir (ÇKK md. 1/a-1).

Çocuk kavramı ceza hukukunda yaş grubuna bağlı olarak tanımlanabileceği gibi aile bağına bağlı olarak da ortaya konulabilir. Yaşa bağlı olan çocuk tanımından anlaşılması gereken, 5237 sayılı ve 26/09/2004 tarihli Türk Ceza Kanunu (TCK)’nda öngörülen ve henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişileri kapsayan çocuk tanımıdır (TCK md. 6/1-b). İkinci hal ise, aile bağı dahilinde alt ve üst soy hısımlığı kapsamında ebeveynin çocuğu olma halidir. Anılan her iki hal de tebliğin inceleme konusunu oluşturan anne veya babanın aile hukukundan doğan özen yükümlülüğünün ihmalini konu alan suç tipi (TCK md. 233/3) bakımından önem arz etmektedir. Şöyle ki, suça sürüklenmek suretiyle ceza normları ile korunan hukuksal değerler çocuklar tarafından ihlal edildiği hallerde, ana veya babanın çocuğa karşı özen yükümlülüğünü yerine getirmemesi ile çocuğun suça sürüklenmesi arasında suç ve cezaların şahsiliği ilkesine uygun olacak şekilde ve ceza hukuku açısından önem arz edebilecek nitelikte bir bağlantı kurulup kurulamayacağı ve en nihayetinde TCK md. 233/3 kapsamında çocuğun suça sürüklenmesi nedeniyle mağdur sıfatı taşıyıp taşımayacağı hususunun açıklığa kavuşturulması gerekir.

TCK md. 233/3’de düzenlenen suç tipinin koruma alanına dahil olan çocuk, ahlak, güvenlik ya da sağlığı ağır bir şekilde tehlikeye sokulmuş olan çocuktur. Bu kapsama, ailesinin bakım ve gözetim yükümlülüğünün ihlali kapsamında öngörülen özen yükümlülüğünün sarsaklanması neticesinde suça sürüklenmiş ya da suça sürüklenme tehlikesi olan ve böylelikle korunmaya ihtiyacı olan çocuk da girmektedir. O halde, bu suç bakımından çocuk, mağdur sıfatını taşımaktadır.

Türk Ceza Kanunu’nun 233. maddesi, aile birliğinin korunması ve aile bireylerinin yaşamsal ihtiyaçlarının güvence altına alınması amacıyla düzenlenmiş olup, üç ayrı suç ipotezi öngören üç fıkradan oluşmaktadır. İnceleme konusu olan ve TCK md. 233/3’de düzenlenen özen yükümlülüğünün ihlali nedeniyle çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığını tehlikeye sokma suçunda, velayet hakları kaldırılmış olsa dahi; itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketler sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuklarının ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokan ana veya babanın cezalandırılacağı hüküm

altına alınmıştır. Şu hâlde, özen yükümlülüğünün anılan fıkra da sınırlı sayıda sayılan haller dışında başkaca şekillerde ihlali, ancak şartları oluşuyorsa TCK md. 233/1'de düzenlenen aile hukukundan doğan bakım, eğitim veya destek olma yükümlülüğünü yerine getirmeme suçu kapsamında değerlendirilebilir.

Anılan suç tipinin oluşması, bir yandan çocukların ahlak, güvenlik ya da sağlığının ağır bir şekilde tehlikeye sokulmasına diğer yandan söz konusu tehlikelere ebeveynler tarafından itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılması ya da onur kırıcı tavır ve hareketler suretiyle yol açılmasına bağlıdır. Ancak, ebeveynlerin hangi tavır ve hareketlerin onur kırıcı olabileceği ile çocuğun suça sürüklenmiş olunması halinin çocukların ahlakının ağır bir şekilde tehlikeye sokulmuş olması hali kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği kanunilik ilkesi çerçevesinde tartışma kaldıracı bir konudur.

Sonuç itibarıyla, mevcut istatistiklerdeki suç türlerinin ağırlığı ve artan suç oranları dikkate alındığında, çocuk suçluluğunun endişe verici boyutlara ulaştığı gözlemlenmektedir. Çocuğun aile içinde ve ebeveynleri tarafından bakım ve özen yükümlülükleri gereğince suça sürüklenmesinin önlenmesi öncelikli olup, çocuk suçluluğunun önlenmesinde en etkin koruma aile ortamında sağlanmaktadır. TCK md. 233/3'de düzenlenen suç tipinin kapsamı, itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu kullanımı ya da onur kırıcı tavır ve hareketler sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokulması ile sınırlandırılmıştır. Bu yönde sınırlı bir düzenlemenin, çocuğun suça sürüklenmesinin önlenmesi yönünden yeterli korumayı sağlamadığı görülmektedir. TCK md.233/3 hükmü, sınırlı sayıda haller dışındaki halleri yani ebeveynin çocuğa karşı salt ilgisizlik halini ya da ona karşı yükümlülüklerini ağır biçimde savaştırmaması şeklindeki ihmali sonucu çocuğun suça sürüklenmesi durumunu kapsamamaktadır.

Şüphesiz, ceza hukukunun tüm toplumsal sorunları çözmede sihirli bir değnek olmadığı hususu ve son başvurulacak araç olma niteliği de söz konusu suç tipinin yorumlanmasında daima göz önünde bulundurulmalı, suça sürüklenen çocuk ve ebeveyn ilişkisinde çocuğun üstün yararı gözetilerek, ceza hukukunun aile içi ilişkilere müdahalesinde ölçülü olunması gerekmektedir.

CEZA HUKUKU BOYUTUYLA FLÖRT ŞİDDETİ

*Prof. Dr. Uğur ERSOY *, ***

Flört kavramı, İngilizcedeki “dating” kelimesinin Türkçe karşılığı olarak kullanılmaktadır. Flört kavramı en genel itibariyle kişiler arasındaki duygusal/romantik/cinsel ilişkileri tanımlamak için kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük’te flört kelimesi *“Kadınla erkek arasındaki duygusal ilişki; birbirine duygusal ilgi duyan kadın ve erkek”* olarak tanımlanmaktadır.

Flört şiddeti (sevgili şiddeti/flört ilişkisinde şiddet/sevgili şiddeti/ilişki içi şiddet/romantik partner şiddeti) kavramı literatüre 80li yıllarda girmiş yeni bir kavramdır. Bu nedenle literatürde farklı tanımlamalara rastlanmaktadır.

En genel kabul gören tanıma göre flört şiddeti, duygusal/romantik/cinsel bir beraberlik içerisinde ya da beraberlik bittikten sonra, partnerlerden birinin diğeri üzerinde egemenlik kurmak ve güç kazanmak için uyguladığı, karşı tarafı korkutmayı, sindirmeyi ve bağımlı hale getirmeyi amaçlayan kontrolcü, müdahaleci, kısıtlayıcı, aşağılayıcı, zarar verici ve yaralayıcı davranışlardır.

Flört şiddeti, şiddetin alt türlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu nedenle flört şiddetiyle etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için şiddetin nedenleri, sonuçları ve nasıl önlenilebileceğini bilmek gerekmektedir. Yine bu fenomenle mücadele edebilmek için yasal düzenlemelerin de etkin bir şekilde hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Flört şiddeti 18 yaşını doldurmamış çocuklar arasında yaşanmaktaysa bunu **“akran şiddeti”** olarak tanımlamak daha doğrudur. Zira burada iki tarafın da çocuk olması konunun daha dikkatli bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu gibi durumlarda ilişkinin her iki tarafına da destek olmaya çalışılmalıdır. Bu kapsamda her ne kadar suça sürüklenen çocuk olarak nitelendirilebilecek akran şiddetinin faili hakkında Türk Ceza Kanunu’ndaki suç tiplerinin uygulanması söz konusu olacaksa da burada failin çocuk olduğu gözönünde tutulmalı ve buna uygun olacak şekilde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin sağlıklı şekilde uygulanması, şayet ceza verilmesi söz konusu olacaksa da temel cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde bu hassasiyetlerin göz önünde tutulması büyük önem taşıyacaktır.

* Kırıkkale Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

** Hakem denetiminden geçmiştir.

Literatürde flört şiddeti 6 farklı alt başlık altında ele alınmaktadır:

Fiziksel Flört Şiddeti:

Şiddetin ilk akla gelen şekli fiziksel şiddettir. Fiziksel şiddet aynı zamanda şiddetin en kolay fark edilen türüdür. Fiziksel şiddet flört ilişkisinin karşı tarafına acı veren, yaralayan ya da fiziksel ıstırap veren fiziksel güç kullanımı şeklinde tanımlanmaktadır.

Fiziksel flört şiddeti, flört ilişkisi içindeki partnerlerden birinin diğerinin vücuduna kasıtlı bir şekilde acı vermesi veya sağlığının ya da algılama yeteneğinin bozulmasına neden olmasıdır. Tokat atmak; saçını çekmek; ısırarak; tekme atmak; yumruk atmak; bıçakla yaralamak; kolunu bükme/sıkmak en çok görülen fiziksel flört şiddeti örnekleridir.

Psikolojik/Duygusal/Sözel Flört Şiddeti:

Psikolojik flört şiddeti, partnerin karşı tarafta korku uyandırarak, onun kendine olan güvenini ve saygısını zedeleyecek biçimde konuşması ve davranmasıdır. Kötü ve aşağılayıcı isim takma; bağırma, hakaret veya küfretme; ne giyineceği konusunda talimatlar verme; başkalarının önünde küçük düşürme; tehdit etme en çok görülen psikolojik flört şiddeti örnekleridir.

Literatürde ekonomik şiddetin de psikolojik şiddetin bir görünüm biçimi olduğu ifade edilmektedir. Bu kapsamda partnerinin çalışmasına izin vermeme, çalışma yaşamında yükselmesine bir şekilde engel olma, ekonomik özgürlüğünü elinden alma, maaşına, gelirine ve malvarlıklarına el koyma gibi davranışlar da ekonomik şiddet olarak sınıflandırılmaktadır.

Cinsel Flört Şiddeti:

Cinsel flört şiddeti, partnerlerden birinin diğerini cinsel birliktelik veya yakınlık yaşamak için zorlaması veya bu konudaki “hayır”ı kabul etmemesidir. İstemediği halde öpme ve dokunma; öncesinde açıkça rıza gösterilmiş durumlar haricinde alkol veya uyuşturucu-uyarıcı madde etkisi altındayken cinsel ilişkiye girme; partner istememesine rağmen korunmasız cinsel ilişkiye girme; kadının doğum kontrol yöntemlerini kullanmasına izin vermeme en çok görülen cinsel flört şiddeti örnekleridir.

Dijital (Sanal) Flört Şiddeti:

Dijital (sanal) flört şiddeti, partnerlerden birinin diğerini kontrol etmek ve baskı kurmak için dijital teknolojik araçları ve sosyal medya hesaplarını kullanması, bu araçlar yoluyla partneri üzerinde huzursuzluk yaratmasıdır. Sosyal medyada ortak hesap açmaya zorlamak;

sosyal medya şifrelerini istemek; son görülme saatlerini kontrol etmek; konum istemek; sosyal medyada arkadaş kısmını incelemek ve kimlerle arkadaş olabileceğini belirlemek; profil fotoğrafına birlikte oldukları fotoğrafı koyması için baskı yapmak; izinsiz bir şekilde telefon ve bilgisayarını karıştırmak; mesaj gönderdiğinde anında cevap vermesini beklemek en çok görülen dijital flört şiddeti örnekleridir. Bununla birlikte cinsel içerikli mesaj göndermek (sexting), cinsel içerikli fotoğraf paylaşmaya zorlamak da dijital flört şiddetine verilebilecek örneklerdir.

Israrlı Takip (Stalking):

Israrlı takip, birliktelikleri devam eden veya son bulmuş olan partnerlerden birinin diğerini korkutmak, rahatsız etmek üzere onu fiziken veya sanal yollarla sürekli takip etmesidir. Takip davranışı, karşı tarafta korku uyandırmayı, karşı tarafa gözdağı vermeyi ve güvencesiz hissettirmeyi hedefler. Eski sevgiliye haber vermeden veya davet edilmeden evine ya da okuluna gitme; sık gittiği mekanları tespit edip buralarda sürekli karşına çıkma; sürekli hediye veya çiçek yollama; mağdur istemediği halde sürekli telefon etmek, mektup göndermek veya diğer iletişim araçlarıyla ilişki kurmaya çalışmak; e-mail, SMS, DM yollamak; arkadaş çevresiyle iletişim kurma ve bilgi almaya çalışma en çok görülen ısrarlı takip örnekleridir.

Mağdur, bu eylemler sonucunda huzursuz olma, sokağa çıkmama, toplu taşıma araçlarına binmeme, cinsel tacize uğrama endişesi taşıma, sosyal hayattan veya iş hayatından çekilme, eğitimini yarıda bırakma, yeni bir duygusal ilişki kuramama, çocuklarının bakımını yürütememe gibi çeşitli ağır sonuçlara maruz kalmaktadır. Bazı vakalarda ısrarlı takibin fiziksel ve cinsel şiddete dönüştüğü de gözlemlenmektedir.

Sosyal Flört Şiddeti:

Sosyal flört şiddeti, partnerlerden birinin sevgi veya kıskançlığını öne sürerek partnerinin sosyal ilişkilerini kısıtlaması suretiyle yalnızlaşmasına sebep olacak şekilde davranmasıdır. Sosyal flört şiddetine şunlar örnek gösterilebilir: Aile veya arkadaşlarla görüşmeye izin vermeme; kimlerle arkadaş olduğunu kontrol etme; “namusunu koruduğunu” söyleyerek erkek arkadaşlarıyla konuşmayı yasaklama; kıskançlık yaparak sosyal ilişkileri kısıtlamaya çalışma, kıskançlığı sevgisinin dışavurumu gibi gösterme en çok görülen sosyal flört şiddeti örnekleridir.

Bahse konu flört şiddeti türlerinin birçoğunun Türk Ceza Kanunu anlamında çeşitli suç tiplerine sebebiyet verebileceği; şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uyarınca birtakım koruyucu ve önleyici tedbirlerin alınabileceğinin unutulmaması gerekmektedir.

İKİNCİ OTURUM

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR VE RİSKLER: GELİŞİMSEL, PSİKOSOSYAL VE SİSTEM DÜZEYİNDE BÜTÜNCÜL BİR YAKLAŞIM

Doç. Dr. Betül ORHAN KILIÇ^{,**}*

Çocukların suça sürüklenmesi, yalnızca bireysel özellikler veya tekil davranışlar üzerinden açıklanamayacak kadar karmaşık ve çok boyutlu bir süreçtir. Uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuat çerçevesinde 18 yaşından küçük her birey çocuk olarak kabul edilmekte; çocukların doğuştan suçlu olmadığı, suça sürüklenmenin gelişimsel ve çevresel etmenlerin etkileşimiyle ortaya çıktığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda “suça sürüklenen çocuk”, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma veya kovuşturma yürütülen ya da güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Ergenlik dönemi, hızlı biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimlerin yaşandığı kritik bir gelişim evresidir. Nörogelişimsel açıdan bakıldığında, beyin gelişimi çocukluk ve ergenlik boyunca devam etmekte; limbik sistemin erken, prefrontal korteksin ise daha geç olgunlaşması sonucu “asen kron beyin gelişimi” ortaya çıkmaktadır. Bu durum, ergenlerin yoğun duygular ve akran etkisi altında dürtü kontrolünde zorlanmasına, riskli davranışlara ve suça sürüklenmeye daha açık hale gelmesine neden olmaktadır. Ancak ergenlik, biyolojik olarak riskli olmasına rağmen uygun ve zamanında müdahalelerle yönlendirilebilir ve değiştirilebilir bir dönemdir.

Suça sürüklenme riskinin anlaşılmasında sosyoekolojik kuram temel bir çerçeve sunmaktadır. Bu yaklaşım, risk ve koruyucu faktörleri bireysel, aile ve yakın çevre ile sistem ve toplum düzeylerinde ele alır. Bireysel düzeyde; erkek cinsiyet, ergenlik dönemi, agresif ve yıkıcı davranış örüntüleri, daha önce suça karışma öyküsü, erken dönem mağduriyetler, bilişsel ve akademik güçlükler ile psikiyatrik bozukluklar (DEHB, depresyon, anksiyete bozuklukları) önemli risk etmenleri arasında yer almaktadır. Aile ve yakın çevre düzeyinde ise yoksulluk, ebeveynlerin suça karışmış olması, ebeveyn madde kullanımı, yetersiz ebeveyn denetimi, aile içi çatışma ve şiddet, boşanma, sosyal izolasyon ve riskli akran ilişkileri suça sürüklenme olasılığını artırmaktadır.

^{*} Başkent Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

^{**} Hakem denetiminden geçmiştir.

Sistem ve toplum düzeyinde değerlendirildiğinde; uzun süren soruşturma ve kovuşturma süreçleri, damgalanma, etkin olmayan çocuk adalet sistemleri, kaotik ve şiddetin yaygın olduğu mahalle ortamları, sosyal destek eksikliği, yeterli eğitim ve istihdam olanaklarının bulunmaması çocuklar açısından önemli yapısal riskler oluşturmaktadır. Bu risklerin bir araya gelmesi, suça sürüklenen çocuklarda hem suç davranışının tekrarlama olasılığını hem de psikopatoloji gelişme riskini artırmaktadır.

Olumsuz çocukluk çağı deneyimleri (Adverse Childhood Experiences – ACE), suça sürüklenme ve mükerrer suç davranışı açısından kritik öneme sahiptir. Önceden suç öyküsü bulunan çocuklarda yeniden suça sürüklenme riskinin yaklaşık iki kat arttığı; erken dönem travmatik yaşantıların çocukların psikolojik, sosyal ve fiziksel gelişimlerini olumsuz etkilediği gösterilmiştir. Suça sürüklenen çocuklarda depresyon, anksiyete bozuklukları, davranış bozuklukları, madde kullanım bozuklukları ve antisosyal davranış örüntüleri genel ergen nüfusuna kıyasla daha sık görülmektedir. Bu psikopatolojiler erken dönemde başlamışsa ve yeterli tedavi sağlanmamışsa erişkinlik dönemine taşınma eğilimi göstermektedir.

Bununla birlikte, koruyucu faktörlerin güçlendirilmesi çocukların suça sürüklenmesini önlemede ve yeniden suça karışmayı azaltmada temel stratejidir. Bireysel düzeyde; ortalama üzeri bilişsel kapasite, düşük dürtüsellik, yüksek öz-denetim, sosyal beceriler, empati, psikolojik sağlık ve eğitime devamlılık önemli koruyucu faktörlerdir. Aile ve akran düzeyinde; olumlu ebeveynlik, tutarlı denetim, şefkatli ve destekleyici ebeveyn tutumları, sağlıklı akran ilişkileri ve yapılandırılmış boş zaman etkinlikleri çocuğu koruyucu rol oynamaktadır. Sistem ve toplum düzeyinde ise etkili ve şeffaf bir sosyal yardım sistemi, çocuk dostu adalet mekanizmaları, eşit ve iyi yönetilen kentler, yeterli sosyal ve ekonomik programlar ile eğitim ve istihdam olanaklarının artırılması kritik öneme sahiptir.

Psikolojik sağlık (resilience), risk ve travmaya rağmen çocuğun sağlıklı gelişimini sürdürebilme kapasitesini ifade eden dinamik bir süreçtir. Olumlu çocuk-ebeveyn ilişkileri, destekleyici okul ortamı, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, olumlu rutinler ve güçlü yetişkin rol modelleri psikolojik sağlamlığın temel bileşenleridir. Bu nedenle müdahale ve önleme yaklaşımlarının yalnızca bireye değil; aileye, okula, topluma ve sisteme yönelik, çok disiplinli ve bütüncül biçimde planlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak, çocuklar doğuştan suçlu değildir ve suça sürüklenme önlenabilir bir süreçtir. Çocuğun yüksek yararını merkeze alan; erken tanı ve müdahaleyi, rehabilitasyon temelli yaklaşımları ve onarıcı adalet modellerini içeren, disiplinlerarası ve iş birliğine dayalı politikalar suça sürüklenen çocukların korunması ve güçlendirilmesi açısından vazgeçilmezdir.

Kaynaklar

1. Birleşmiş Milletler. *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*.
2. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu.
3. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu.
4. Liu H, Hou WK, Lau EYY, Birk JL, Bonanno GA. Identifying multilevel predictors of trajectories of psychopathology and resilience among juvenile offenders: A machine learning approach. *Development and Psychopathology*. 2024.
5. Masten AS. Ordinary magic: Resilience processes in development. *American Psychologist*. 2001.
6. Mesman E, et al. Resilience and mental health in children and adolescents. *Current Opinion in Psychiatry*.
7. Murphy C. *Children in Conflict with the Law: An Intervention Planning Approach*. 2021.
8. UNICEF. (tarih). *Systematic responses to children under the minimum age of criminal responsibility who have been (allegedly) involved in offending behaviour in Europe and Central Asia*. Retrieved from UNICEF website: [https://www.unicef.org/eca/media/27721/file/Systematic%20Responses%20to%20Children%20under%20the%20Minimum%20Age%20of%20Criminal%20Responsibility%20who%20have%20been%20\(Allegedly\)%20Involved%20in%20Offending%20Behaviour%20in%20Europe%20and%20Central%20Asia.pdf](https://www.unicef.org/eca/media/27721/file/Systematic%20Responses%20to%20Children%20under%20the%20Minimum%20Age%20of%20Criminal%20Responsibility%20who%20have%20been%20(Allegedly)%20Involved%20in%20Offending%20Behaviour%20in%20Europe%20and%20Central%20Asia.pdf)
9. Teplin LA, Potthoff LM, Aaby DA, Welty LJ, Dulcan MK, Abram KM. Prevalence, Comorbidity, and Continuity of Psychiatric Disorders in a 15-Year Longitudinal Study of Youths Involved in the Juvenile Justice System. *JAMA Pediatr*. 2021 Jul 1;175(7):e205807. doi: 10.1001/jamapediatrics.2020.5807. Epub 2021 Jul 6. PMID: 33818599; PMCID: PMC8022269.
10. UNICEF. (tarih). *Five advocacy briefs on child justice & child-friendly justice: Prevention*. Retrieved from UNICEF website: <https://www.unicef.org/eca/media/27686/file/Five%20Advocacy%20Briefs%20on%20Child%20Justice%20&%20Child%20%20Friendly%20Justice:%20Prevention.pdf>

AKRAN ZORBALIĞI VE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLAR İLİŞKİSİ

*Av. Arb. Nejdet GÖĞÜSDERE *, ***

Akran zorbalığı kavramı akran grupları içinde gerek fiziksel ve duygusal ve gerekse sosyal bir şekilde zarar veren, sürekli yaşanan saldırgan davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Bu zorbalık türüne özellikle okul ortamlarında sıkça rastlanmaktadır. Akran zorbalığının temel özellikleri arasında bilinçli ve kasıtlı olarak karşı tarafı incitmeye ve zarar vermeye yönelik olması, tekrarlayıcı ve sürekli olması, zorbalık yapan öğrencinin fiziksel, zihinsel ve yaş olarak daha büyük olması bakımından güç dengesizliğinin olması şeklinde sıralanabilir. Akran zorbalığının türleri doğrudan zorbalık ve dolaylı zorbalık olarak ayrılmaktadır. Doğrudan zorbalık fiziksel ve sözel zorbalık, dolaylı zorbalık ise ilişkisel ve siber zorbalık şeklinde ayrıma tabi tutulmaktadır. Cinsiyet açısından bakıldığında genelde erkeklerin karşı cinse daha fazla zorbalık yaptığı ve ayrıca aynı cinsiyetler arasında da zorbalıkların olduğu görülmüştür. Zorbalık davranışlarının yetişkin gözetimi ve denetiminin bulunmadığı mekanlarda daha yaygın olduğu söylenebilir. Bu mekanlar sınıf, koridor, tuvalet, okul bahçesi, oyun sahası (basketbol, futbol), kantin, yemekhane, spor salonu ve soyunma odası, atölye ve laboratuvar, yangın merdiveni, okul servisi veya okul yolu, yatılı okullarda yatakhane ve banyo vb. olarak sıralanabilir. Ayrıca akran zorbalığında farklı öğrenci rolleri bulunmakta olup zorbalık yapan öğrenciler (%1), zorbalığa maruz kalan öğrenciler (%24), izleyici öğrenciler (%50) ve ilgisiz öğrenciler (%24) şeklinde dört ayrı kategoride incelenmektedir. Öğrencilerin akran zorbalığı nedeniyle okuldan kaçma, okuldaki kuralları çiğneme, öğretmenlere karşı gelme, okula karşı ilgisizlik, akademik başarıda düşüş, aileye veya öğretmene yönelik saldırgan ve şiddet içerikli davranışlar gösterme, yetersiz sosyal beceriler, soyutlanma ve yalnız kalma, erken yaşta alkol, sigara ve madde kullanımı, yetişkinlik döneminde suç ve şiddet olaylarına karışma, aile içi şiddet gösterme, psikiyatrik hastalık riski, depresyon ve kaygı, kendine zarar verme girişimi, üzüntü, umutsuzluk, korku, kaygı, endişe, tedirginlik, okulu sevmeme gibi sonuçlarla karşılaştıkları ifade edilebilmektedir. Akran zorbalığı ile yakından ilişkili aktörler açısından değerlendirildiğinde bu zorbalık türünün çocukların sadece bireysel özelliklerinden kaynaklanan bir sorun olmadığı aynı zamanda aile, okul atmosferi, öğretmen tutumu, arkadaş ilişkileri ve içinde yaşanan kültürün de bu tür zorbalıkta önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Örneğin; yaş, cinsiyet, mizaç, ilgi, sevgi ve sıcaklıktan yoksun bir aile ortamı, fiziksel veya duygusal istismar uygulayan ebeveynler, saldırgan davranışları hoşgörü ile karşılayan ebeveynler, aşırı koruyucu, kollayıcı ve kontrolcü ebeveynler, ebeveynlerin rol model olması sayılabilir. Okula dair özellikler zorbalığın sıklıkla meydana geldiği yerlerin yetersiz denetimi, okul veya sınıf mevcudunun kalabalık olması, okulda saldırgan davranışların hoş görülmesi vb, çevresel faktörler ise şiddetin

* Avukat/Arabulucu, Akran Arabuluculuk Derneği (Akran-Der), Dernek Başkanı, Ankara Barosu, ngogusdere@yahoo.com

** Hakem denetiminden geçmiştir.

ve yoksulluğun yoğun olduğu semtlerde şiddet içerikli veya suça yönelik sokak kavgası, çete üyesi olma, hırsızlık vb. davranışlar, TV, film, video oyunları, internet, sosyal medyanın etkisi, şiddet içerikli programlar izlemek ve bilgisayar oyunu oynamak vb.'dir. Tüm bu özellikler ele alındığında akran zorbalığının çözümü konusunda en büyük rol okul yönetimine düşmektedir. Ayrıca akran zorbalığı konusunda öğretmenlere ve okul çalışanlarına yönelik bilgiler verilmeli, akran zorbalığı hakkında politikalar geliştirilmelidir.

Akran zorbalığı suç işleme istatistikleri açısından incelendiğinde zorbalık yapan çocukların ergenlik ve yetişkinlik döneminde daha çok suç işlediği gösterilmektedir. 6-9. sınıfta zorba olan erkek çocukların yaklaşık %60'ının 24 yaşına kadar en az bir suç işlediği, zorbalığa karışmayanların ise %10'unun suç işlediği görülmüştür. Bu çocukların 30 yaşına kadar herhangi bir suçtan dolayı tutuklanma riskiyle karşı karşıya olduğu bulunmuş ve erken dönemde başlayan saldırgan davranışların yetişkin suçluluğunun en iyi belirleyicilerinden biri olduğu kabul edilmiştir. Okulda zorba olanların, 11 yıl sonrasına kadar suçlu olma eğiliminde olduğunu gösterilmiştir. Zorbalığa maruz kalan gençlerin zorbalığa karışmayan öğrencilere göre iki kat daha fazla uyuşturucu kullandığı ortaya çıkmıştır. Bu suç oranlarına rağmen Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) "akran zorbalığı" adıyla tanımlanmış özel bir suç tipi bulunmamaktadır. Bu durum, zorbalık eylemlerinin cezasız kaldığı anlamına gelmez; ancak bu eylemler, mevcut suç tanımlarının içine parça parça sığdırılmaya çalışılmaktadır. Bu konuda Kasten Yaralama (TCK m.86), Tehdit (TCK m.106) Hakaret (TCK m.125), KVKK Aykırılık (TCK m.135-136), Eğitim ve Öğretim Hakkının Engellenmesi (TCK m. 112), Eziyet Suçu (TCK Madde 96) Türk Borçlar Kanununda kişilik haklarına yapılan saldırılar karşısında manevi tazminat talep etme hakkı (TBK m. 56, 58). gibi kanun maddeleri örnek olarak verilebilmektedir.

Akademisyenlerin konu ile ilgisi artmış olup çoğu 2024 ve 2025 yıllarında yazılmış tezler Yöktez verilerine göre;

327 adet akran zorbalığı konusunda tez,

106 adet Suça sürüklenen çocuk konusunda tez bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı istatistiklerine göre 10-13 yaş arası okullaşma oranı 2024 yılında %98,10 dur. Akran Zorbalığı %95 okullarda yaşanmaktadır.

Adalet Bakanlığı İstatistiklerine göre 2024 yılında Cumhuriyet Başsavcılıklarına Suça sürüklenen Çocuklar yönünden;

Gelen Dosya Miktarı	Kamu Davası açılan Dosya miktarı
201.959	81.109
Suçta Sürüklenen Çocuk Sayısı	Dava Açılan Çocuk Sayısı
222.329	83.870

Suçta Sürüklenen Çocuklar Hakkında verilen hapis cezası sayısı 22.416'dır.

Sonuç olarak suça sürüklenen çocuklar 12 yıllık zorunlu eğitim almak için okullardadır. Bu çocukların kaderini değiştirmek okul bazlı uygulanacak projelerle mümkün olabilir. Bu sayede toplumsal ve kurumsal boyutta kişiler arası şiddetin önlenmesi, azaltılması ve dönüştürülmesi sağlanabilecektir.

Özet

Mevcut hukuk sistemimiz, çocukları suçtan korumaktan ziyade, suç işlendikten sonra cezalandırmaya odaklanan reaktif bir yapıdadır. Okullarda sıkça rastlanan ve “sessiz kabus” olarak nitelendirilen akran zorbalığı, müdahale edilmediğinde çocukları “Suça Sürüklenen Çocuk” (SSÇ) istatistiklerine dahil eden tehlikeli bir sürecin başlangıcıdır. Bu çalışmanın amacı; akran zorbalığının çocukların suça sürüklenme riskini artırdığı gerçeğinden yola çıkarak, geleneksel disiplin yöntemlerinin yetersizliğini ortaya koymak ve alternatif bir çözüm modeli olan “Akran Arabuluculuk” sistemini tanıtmaktır. Çalışmada, AKRAN DER tarafından yürütülen saha çalışmalarındaki gözlemler ve kullanılan yapılandırılmış müzakere formları analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, akran arabuluculuğunun sadece okul içi şiddeti azaltmakla kalmayıp; öğrencilere empati, öfke kontrolü ve müzakere becerileri kazandırdığını göstermektedir. Sonuç olarak, arabuluculuk sürecinin çocukların sorun çözme yeteneğini geliştirdiği ve yargı yükünü azaltan etkili bir “önleyici hukuk” mekanizması olduğu görülmektedir.

1. Giriş: Suç ve Çocuk İlişkisinde Çıkmazlar

Çocuk ve suç kavramlarının yan yana gelmesi toplumsal vicdanı yaralayan bir olgudur. Adalet Bakanlığı’nın 2024 yılı verilerine göre, “Suça Sürüklenen Çocuk” kapsamında Cumhuriyet Başsavcılıklarına intikal eden dosya sayısı 200.000’i aşmıştır. Bu veriler, çocuk suçluluğu ile mücadelede mevcut yasal düzenlemelerin ve geleneksel yaklaşımların sorunu çözmede yetersiz kaldığını göstermektedir.

Kriminolojik araştırmalar, suç kariyerinin genellikle okul sıralarında, “akran zorbalığı” eylemleriyle başladığını ortaya koymaktadır. “Okulun sessiz kabusu” olarak adlandırılan zorbalık; güç dengesizliği içeren ve kasıtlı zarar verici davranışlardır. Okul disiplin kurullarında verilen cezalar veya adli yaptırımlar, sorunun kök nedeni olan “iletişimsizlik ve empati yoksunluğunu” gidermemektedir. Bu çalışma, tarafların kendi çözümlerini ürettiği Akran Arabuluculuk modelinin, cezalandırıcı adalet yerine onarıcı adalet ilkeleriyle sorunu çözebileceğini savunmaktadır.

* Avukat/Arabulucu, Akran Arabuluculuk Derneği (Akran-Der), Dernek Yönetim Kurulu Üyesi, İstanbul Barosu, aliyeyilmaz@mtahukuk.com.tr

** Hakem denetiminden geçmiştir.

2. Yöntem: Onarıcı Adalet ve Akran Arabuluculuk Süreci

Geleneksel disiplin anlayışı odağına “kural ihlalini” alır ve sorunu otoriteye karşı işlenmiş bir suç olarak görür. Bu yaklaşım, zorbalık yapanı sistem dışına iterek etiketlerken, mağdurun onarım ihtiyacını ihmal eder. Oysa okul ortamında esas olan, suçluyu tespit etmekten çok, kopan iletişimi ve zedelenen güveni onarmaktır.

Akran Arabuluculuk sistemi; taraflara sadece konuşma hakkı tanımaz, aynı zamanda sorunun çözüm ortağı olma sorumluluğunu yükler. Öğrenciler, bir öğretmenin hakemliğine ihtiyaç duymadan, eğitilmiş bir akran arabulucu eşliğinde sorunlarını “kazan-kazan” ilkesiyle çözerler.

Uygulama Basamakları:

AKRANDER ve Prof. Dr. Abbas Türnüklü tarafından geliştirilen model, dört temel aşamadan oluşur:

1. **Hazırlık ve Seçim:** Uygulama, okulda bir “Barış Kültürü” inşasına dayanır. Arabulucu öğrenciler, “Güvendiğin 3 arkadaşın kimdir?” sorusuyla bizzat sınıf arkadaşları tarafından seçilir. Seçilen öğrencilere 20 saatlik eğitim verilir ve “tarafsızlık yemini” ettirilerek süreç başlar.
2. **Müzakere Masası:** Süreç, “Akran Arabuluculuk Formu” üzerinden yürütülür. Arabulucu, gizlilik ve saygı kurallarını hatırlatarak tarafların onayını alır. Bu onay, çocuklar için bir “sözleşme bilinci” oluşturur.
3. **Duygu ve Empati:** Taraflara önce “Ne oldu?” sorusu sorulur. Ardından “Bu olay sana ne hissettirdi?” sorusuyla öfke ve üzüntü gibi duyguların ifade edilmesi sağlanır. En kritik aşamada arabulucu, “Kendini onun yerine koyduğunda ne hissediyorsun?” diye sorarak empati kurulmasını sağlar.
4. **Anlaşma:** Duygusal onarımın ardından taraflar kendi çözüm önerilerini sunar. Ortak mutabık kalınan maddeler forma yazılır ve imzalanır. Bu imza, çocuğun kendi iradesine sahip çıkmasının tescilidir.

3. Bulgular v Etki Analizi

Saha gözlemleri, modelin üç temel boyutta somut fayda sağladığını göstermektedir:

- **Bireysel Yetkinlikler:** Arabuluculuk eğitimi alan öğrencilerde; dürtüsel tepkiler yerine düşünerek hareket etme, öfke kontrolü ve aktif dinleme becerilerinin geliştiği görülmüştür. Bu yetkinlikler, çocuğun gelecekteki liderlik vasıflarını şekillendirmektedir.
- **Okul İkliminin İyileşmesi:** Sistemin uygulandığı okullarda şiddet ve disiplin olaylarında anlamlı düşüşler kaydedilmiştir. Öğrenciler, sorunlarını şikayet etmek yerine müzakere ederek çözmeyi tercih etmeye başlamış, okul “korku kültürü”nden “güven kültürü”ne evrilmiştir. Projenin devamlılığında, öğrencilerin formel bir oturuma gerek kalmadan ayaküstü diyaloglarla dahi sorunlarını çözebildikleri saptanmıştır.

- **Toplumsal Dönüşüm:** En kritik bulgu, okulda müzakere kültürünü içselleştiren bir çocuğun suç işleme potansiyelinin azalmasıdır. Sorununu konuşarak çözen çocuk şiddete başvurmaz. Bu yönüyle akran arabuluculuğu, yargı yükünü azaltan en etkili “önleyici hukuk” mekanizmasıdır.

4. Sonuç ve Öneriler

Akran zorbalığı, sadece cezalandırarak çözülemeyecek kadar derin bir sorundur. Çözüm; çocukları adliye koridorlarında “sanık” sıfatıyla yargılamak değil, okul sıralarında “barış yapıcı” sıfatıyla güçlendirmektir.

Bu çalışmada sunulan model; teorik altyapısı ve somut çıktılarıyla, “şiddetsiz toplumun” inşası için güçlü bir enstrümandır. Önerimiz; bu modelin Milli Eğitim ve Adalet Bakanlıkları iş birliği ile ulusal bir politika haline getirilmesi ve okullarda “Arabuluculuk Odası” kurulmasının yasal mevzuata bağlanmasıdır.

Kaynakça

1. Çetin, C., Türnüklü, A., & Turan, N. (2015). Anlaşmazlıkların Çözümünde Akran Arabuluculuk Modelinin Dönüştürücü Etkileri: Arabulucu Öğrenciler Gözünden Bir Değerlendirme. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
2. Türk, F. (2013). *Akran Arabuluculuk Eğitiminin Lise Öğrencilerinin Arabuluculuk Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi.
3. Türnüklü, A. (2020). *Akran Arabuluculuk Eğitim Programı Lise – Ortaokul Eğitici & Öğrenci Kitapları*. AKRANDER Yayınları.
4. AKRANDER Eğitim Materyalleri ve Uygulama Formları (2025).

ÜÇÜNCÜ OTURUM

YASAL DÜZENLEMELERDE SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARA YÖNELİK MÜDAHALE, TAKİP VE DEĞERLENDİRME

Zeynep MUTLU *, **

Türkiye’de suça sürüklenen çocuk kavramının kullanımı 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun kabulü ile başlamıştır. Tanımın kökeni Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ile Pekin Kuralları (1985) olan uluslararası belgelere dayanmaktadır. BM ÇHS, suç işlediği iddia edilen çocuklara saygı, rehabilitasyon ve topluma yeniden entegrasyon vurgusu yaparken Pekin Kuralları da cezadan çok, eğitici ve önleyici tedbirlerin uygulanmasını önermektedir.

Türkiye’de Uygulamalar

Çocuk Adalet Sisteminde Adli Süreç ve Uygulama

Suçta sürüklenen çocuğun çocuk adalet sistemine dahil olması kolluk ve soruşturma süreci ile başlamaktadır.

1) Soruşturma Aşaması

Soruşturma aşaması Cumhuriyet Başsavcılığı Çocuk Bürosu ve Çocuk Savcılığı aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

2) Kovuşturma Aşaması

Kovuşturma aşaması Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri ile sağlanmakta olup bu mahkemelerin olmadığı yerlerde SSC’lerin, yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde yargılanması veya yetişkinlerle işlenen suçlarda dava birleştirilmelerinin yetişkin mahkemelerinde yapılması çeşitli sorunlara yol açmaktadır. SSC’lerin haklarının evrensel ilkeler ve normal doğrultusunda korunması ve sağlanabilmesi için tüm kovuşturmaların sadece çocuk mahkemelerinde yapılması ve çocuk mahkemelerinin sayılarının hızla artırılması önem taşımaktadır.

3) Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri

Adli süreçte cinsel suç, aile içi şiddet, terör, göçmen kaçakçılığı veya insan ticareti suçu mağdurları ile çocuk, kadın, yaşlı ve engelli mağdurlar özel olarak desteklenmesi için 63 sayılı Suç Mağdurlarının Desteklenmesi Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi doğrultusunda 10.06.2020 tarihinde ile her il ve ilçe adliyelerinde kurulmuştur.

* Sosyal Hizmet Uzmanı.

** Hakem denetiminden geçmiştir.

Suçla sürüklenen çocuklarla ilgili işlemler Ceza Yargılaması Destek Bürosu tarafından yapılmaktadır ve sosyal inceleme raporları hazırlanmaktadır. Bu büronun, suçla sürüklenen çocuk ve suç davranışı açısından değerlendirme öncelikleri; suç davranışında bulunmasına neden olan riskler, tekrar suçla sürüklenme ve zarar verme riski, korunma gereksiniminin belirlenerek koruyucu ve destekleyici tedbirlerin belirlenmesi ve önerilmesidir.

Sosyal inceleme raporlarında suç davranışının değerlendirilmesi mevcut suç davranışı ile çocuğun psiko-sosyal özellikleri temelinde analiz edilmesine, Mahkemenin çocuğun «Ceza Sorumluluğu» nu değerlendirilmesine ve tekrar suç davranışı gösterme veya zarar verme riskinin değerlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

4) Çocuk Adalet Merkezleri ÇAM'lar

Adli işlemlere çocuk dostu usullerin uygulanması amacıyla pilot olarak Erzurum, Gaziantep, Bursa, Eskişehir illerinde açılmıştır.

- Mevcut suç davranışı, çocuğun ÇAM uygulaması ile çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuk mahkemesi, Cumhuriyet başsavcılığı çocuk bürosu ve adli destek ve mağdur hizmetleri müdürlüklerinin bir arada yapılandırılması suretiyle çocuklara yönelik tüm adli işlemlerin bu merkezde çocuk dostu usuller uygulanarak yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.
- Çocuk Adalet Merkezinde ayrıca çocuk polisi, adli tıp uzmanı, aile ve sosyal hizmetler görevlisinin yanı sıra baroya, hukuk kliniği uygulaması için hukuk fakültesine ve psiko-sosyal destek kliniği uygulaması için de psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık, sosyal hizmet gibi bölümlere yer ayrılması sağlanarak paydaş kurumların çocuklara bütüncül hizmet sunumu hedeflenmektedir.

5) Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararları (Güvenlik Tedbirleri) ÇKK md.5

ÇKK'nda yer alan eğitim, sağlık, bakım, danışmanlık ve barınma tedbirleri, suçla sürüklenen çocuğun içinde bulunduğu risklerin tespit edilerek, bu risklerin giderilmesi ve önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Ancak uygulama da bu tedbirlerin oldukça az uygulandığı, uygulananların çocuk özgü olmadığı, tedbir kararlarını uygulama deneyimine sahip uzmanlarca yerine getirilmediği, izlemenin gerçekleşmediği ve çocukta beklenen değişimi sağlamada pek çok sorun yaşandığı gözlemlenmektedir.

6) Ceza ve Tevkif Evleri

Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğünün 01.12.2025 tarihli verilerine göre kurumlarda 4666 suçla sürüklenen çocuk bulunmaktadır. SSÇ'lerin kalmakta olan mevcut kurumlar;

- a) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumları (4188 SSÇ. Ankara, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kayseri ve Mersin)
- b) Çocuk Eğitim evleri (Ankara, İstanbul, İzmir ve Elazığ)
- c) Açık Ceza İnfaz Kurumları (478 SSÇ)

Kapalı Kurumlarda SSÇ'lere Yönelik Çalışmalar

- a) Örgün, yaygın, uzaktan, mesleki eğitim faaliyetleri, sosyo-kültürel etkinlik ve programları.
- b) Psiko sosyal yardım servisi. "Ardef ve Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi" çerçevesinde oluşturulan "İyileştirme Programları" kapsamında;
 - Bireyselleştirilmiş İyileştirme Sistemi (BİSİS)
 - Yapılandırılmış Ruhsal Değerlendirme ve Müdahale Programı (YARDM)
 - Ardıc Eğitimleri
 - Kişisel Gelişim Grup Çalışmaları. Planlama, yürütme ve izleme değerlendirme çalışmaları.
 - Sosyal ve kültürel destek hizmetleri (ziyaret ve görüş, ödüllendirme, sosyal market gibi)
 - Her hükümlü ve tutuklu çocuk için risk ve ihtiyaç raporu ortaya çıkarılır. Ortaya çıkan risk ve ihtiyaç raporunda ekonomik, sosyal, hukuki, psiko-sosyal ve ruhsal ihtiyaçlarına uygun olarak bireysel ve grup müdahale programı belirlenir.
 - Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutukluların kuruma kabul edildiği andan salıverilme sürecine kadar risk-ihtiyaç-uygunluk modeli doğrultusunda değerlendirilebilmesi için Yapılandırılmış Ruhsal Değerlendirme ve Müdahale Programı (YARDM) geliştirilmiştir.
 - YARDM kapsamında ceza infaz kurumlarında en sık karşılaşılan 26 farklı ruhsal ve davranışsal sorun ile ilgili bireysel müdahale programı oluşturulmuştur.

Tahliye sonrası izleme çalışmaları;

Türkiye'de hükümlü veya tutuklu çocukların tahliye sonrası izlemeyi sağlayan bir uygulama, mesleki müdahale, program veya düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte

- Suça sürüklendiği için hakkında, "Danışmanlık tedbiri" verilen çocuk sayısı **51 bin 386'dir**.
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde "İhtisaslaşmış Çocuk Evleri" yani suça sürüklenen ve suç mağduru olan çocuklara yönelik hizmet veren kuruluş sayısı sadece 58'dir.

7) Denetimli Serbestlik Şube Müdürlükleri

Toplum temelli sosyal hizmet müdahale programını oluşturan Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüklerinde suça sürüklenen çocuklara yönelik risk ve ihtiyaç değerlendirme işlemleri neticesinde tespit edilen ihtiyaçlara yönelik; çalışmalar;

- Bireysel görüşmeler ve Temel Yaklaşım,
- Madde Kullanımını Önleme,
- Genel Suçlu Yaklaşımı,
- Saldırganlığı Önleme,
- Gençler için Sigara, Alkol,
- Madde Bağımlılığı Farkındalık,
- Adım Adım Değişim,
- Görüşme ve İlişki Geliştirme Becerileri,
- Etkin İletişim Becerileri,
- Öfke Yönetimi ve Bilinçli Farkındalık gibi programlar uygulanmaktadır.

Bu çalışmaların yanı sıra aile görüşmeleri, okul ve suça sürüklenen çocuk ile temas kuran diğer kurum ve kuruluşlarla eğitim, iş, sağlık, ayni-nakdi yardım, boş zaman yapılandırma gibi tespit edilen ihtiyaçlara yönelik yönlendirmeler, ortak çalışmalar ve iş birliği yapılmaktadır.

Aile Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı SSÇ Uygulamaları

1) Çocuk Destek Merkezleri / Çodem

- Suça sürüklenen çocuklara yönelik hizmet vermek adına ihtisaslaşma adına açılan Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi kuruluşları, 2015 yılında Çocuk Destek Merkezi çatısı altında birleştirilmişlerdir.
- Çocuk Destek Merkezleri suça sürüklenme nedeniyle hakkında bakım tedbiri kararı verilen çocukların bir yandan rehabilitasyonunu sağlamaya çalışmakta diğer yandan da bu çocukların aileleriyle ve okullarıyla olan bağlarını güçlendirerek madde kullanım öyküsü bulunan çocukların da tedavisini koordine etmektedir.

2) Anka Çocuk Destek Programı (SSÇ'ler için yapılanlar)

Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF), Grup Çalışmaları, Bireysel Danışmanlık, Aile Çalışmaları, Destekleyici Ortam Bileşenleri, Destekleyici Personel İçin Yaklaşım İlkeleri, Krize Müdahalede Kurumsal Yaklaşım bileşenlerinden oluşan çok yönlü yaklaşım ve müdahaleyi amaçlayan bir programdır. Form sonrası ortaya çıkan ihtiyaç ve risklere göre çocuğa ve ailesine grup çalışmaları

ve bireysel danışmanlık hizmeti verilmektedir. Bireysel danışmanlık çalışmalarında; evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, intihar, istismar mağduru, kriz yönetimi, krize müdahale ve travma modülleri uygulanmaktadır. Kişisel gelişim, sağlıklı yaşam, duygusal düzenleme ve suça sürüklenme ile SSÇ'nin, bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak dahil edildiği bağımlılık, öfke kontrolü, dürtü bozukluğu konularını kapsayan grup çalışmaları.

Koruma ve Önleme Odaklı Öneriler

- Yerel, bölgesel ve ulusal risk haritasının çıkarılması ve çocuk odaklı koruma ve izleme sistemi oluşturmak
- Çocuğun ihtiyaçlarını, içinde bulunduğu riskleri ve nedenlerini EKOLOJİK/ÇOKLU SİSTEM doğrultusunda belirlemek
- Koruyucu faktörlerin neler olduğunu belirlemek ve güçlü çocuk koruma sistemini önceliklendirmek
- Risklerin nasıl giderileceği, hangi KDTK, kaynaklar, kurum, hizmet veya hizmet modeli olacağını ÇOCUĞA ÖZGÜ belirlemek
- Sadece çocuğa değil, riskli olan sistemlere (aile, okul, çevre, işsizlik, yoksulluk, çeteleşme ve suç örgütlerine vb) özgü müdahale geliştirmek
- Çocukla çalışan profesyonellerde ekstra uzmanlık şartı olması
- Okul sosyal hizmeti uygulamasının başlatılması
- Risk altında olduğu belirlenen çocuğa vaka yöneticisi belirlenmesi
- Toplumsal farkındalığın artırılması

*Hatice KAYNAK *, ***

*“Çocuk adalet sistemi çocukların önünden yürümemelidir,
hiçbir çocuğu geride bırakmamalıdır.”*

1. Neden Çocuk Adalet Sistemi?

Adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşı karşıya gelen çocukların, özel durumlarına uygun bir muameleye tabi tutulması, her durumda yararlarının gözetilmesi, korunması ve adalet mekanizmasının yıpratıcı süreçlerinden en az zararla çıkmasıdır.

Modern çocuk adalet sistemlerinde, bu amaçların tam olarak hayata geçirilebilmesi için sosyal hizmetlerden, psikolojiye, eğitim bilimlerinden tıp alanına uzanan geniş bir bilimsel ve kurumsal bir yapıya ihtiyaç duyulmaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi m. 40/3'de, taraf devletlerin, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecekleri öngörülmüştür. BM Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi m.14/4'de ise, çocukların yargılanmasında, çocukların yaşlarını göz önüne alan ve onların rehabilite edilmelerini destekleyen bir yargılama usulü izlenmesinin gerekliliği belirtilmektedir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu bu amaçla kabul edilmiştir.

Çocuk Adalet Sisteminin Temel İlkeleri

- Çocuğun iyileştirilmesi temel amaç olması
- Çocuğun öncelikle ana baba yanında desteklenmesi
- Yargılamanın çocuğun ihtiyaçlarını dikkate alacak biçimde yapılması
- Çocukların durumları, suçları ile orantılı ve esenliklerini sağlayacak biçimde muamele edilmesi
- Kurum bakımı ve özgürlüğünden yoksun bırakmanın son çare olmasıdır.

* Avukat/Arabulucu, Ankara Barosu.

** Hakem denetiminden geçmiştir.

2. Yetişkin Adalet Sisteminden Farkları

Cumhuriyet başsavcılıklarında suça sürüklenen çocukların suçlarına ilişkin soruşturma evresinde gelen dosya ve suç sayıları, 2023-2024

TCK madde no	Dosya Sayısı 2023	Dosya Sayısı 2024	Suç Sürüklenen Çocuk Sayısı 2023	Suç Sürüklenen Çocuk Sayısı 2024
TOPLAM	397.450	424.911	452.070	483.016
Malvarlığına karşı suçlar 141-169	102.892	104.161	92.621	95.982
Vücut dokunulmazlığına karşı suçlar 86-93	90.898	99.464	131.611	140.715
Hürriyete karşı suçlar 106-124	58.473	59.563	64.362	66.526
Şerefe karşı suçlar 125-131	40.590	43.411	51.085	54.384
Kamunun sağlığına karşı suçlar 185-196	27.528	34.539	24.085	29.402
Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar 102-105	18.787	18.218	19.985	19.354
Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar 132-140	6.769	7.640	9.272	10.596

Ceza Mahkemelerinde Suça Sürüklenen Çocuklara İlişkin Verilen Mahkûmiyet Türlerine Göre Sayısı ve Oranı (12-17 Yaş)

Karar Yılı	Cinsiyet	Mahkûmiyet Türleri							
		Feri	(%)	Hapis	(%)	Adli Para	(%)	Tedbir	(%)
2023	Erkek	2.109	3,0	41.492	58,4	24.828	35,0	2.582	3,6
2023	Kadın	135	3,1	2.315	53,8	1.641	38,1	214	5,0
Toplam		2.244	3,0	43.807	58,2	26.469	35,1	2.796	3,7
2024	Erkek	2.384	3,4	40.545	57,0	25.995	36,5	2.217	3,1
2024	Kadın	175	3,6	2.583	52,6	1.974	40,2	183	3,7
Toplam		2.559	3,4	43.128	56,7	27.969	36,8	2.400	3,2

3. Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet Rehber İlkeleri

Avrupa Konseyi Çocuk Dostu Adalet Rehber İlkeleri 2010 yılında kabul edildi.

Bu ilkeler;

- Çocuk Dostu Adalet Sistemi oluşturulmalı
- Etkin Katılım sağlanmalı
- Nitelikli Temsil edilmeli
- Çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olmalı
- Yargı dışına yönlendirme esas olmalı
- İyileştirme amacı taşınmalı

4. Yeni Yaklaşım Modeli Diversiyon

Diversiyon; kanunla ihtilaf halinde olan çocukların resmi adalet sistemi dışında tutularak, resmi olmayan alternatif süreçlere tabi tutulmasıdır. Tam anlamıyla, bir çocuğu adli süreçten uzaklaştırıp suça ilişkin problemi çözmenin alternatif yollarına yönlendirmek anlamına gelmektedir.

Suç işleme konulup, iddia makamı tarafından resmen suçlanmak suretiyle mahkemelerin önüne gelmesi yerine, polis uyarısı veya ihtarı, mağdurdan özür dileme, tazminat ödeme, toplum hizmeti çalışması, aile grubu konferansı, onarıcı adalet sürecine yönlendirme, yaşam becerileri programı veya iyileştirici tedavi programı gibi yapılandırılmış bir diversiyon programına yönlendirme gibi uygulamalarla yönetilmektedir.

Diversiyonun gereği olarak, çocuğun aşağıdakilerden bir veya daha fazlasını yapması gerekebilir:

- Mağdurdan özür dilemek,
- İşlenen suçun etkileri hakkında bir makale yazmak,
- Sokağa çıkma yasağına uymak,
- Çalınan bir eşyayı iade etmek,
- Verilen hasarı onarmak,
- Mağdurun kayıpları için tazminat ödemek,
- Belirli bir süre toplum hizmeti çalışması yapmak,
- Akran eğitimi veya mentorluk programına katılmak,
- Bir yaşam becerisi veya diğer yeterlilik geliştirme programını tamamlamak,
- Uyuşturucu veya alkol bağımlılığı için iyileştirici bir tedavi programını tamamlamak gibi.

Amaç; çocuğu suç oluşturan eylemi konusunda sorumluluk alması, davranışını değiştirmesidir.

4.1. Diversiyon Modelleri

Hollanda’da Uygulanan Diversiyon Modeli(HALT)

Hollanda modelinde diversiyon hafif suçlarda uygulanmaktadır. Suçlarla ilgili olarak, savcı, çocuk ilk kez bir suçtan dolayı kayda geçirilmişse, çocuk suçla ilgili tam bir itirafta bulunmuşsa ve çocuğun suça katıldığına dair açık delil varsa çocuğu HALT’a sevk edebilir. Durdurma Kararı ile ilgili olarak, suçun türüne göre sınırlamalar vardır. Bu bağlamda, Durdurma Kararı’na uygun suçlar, hafif şiddette rahatsızlık verici davranışları içeren basit suçlardır (örneğin, kamusal alanda şiddet, mala zarar verme, kamusal alanda sarhoşluk, konut dokunulmazlığını ihlal ve dolandırıcılık). Ayrıca, savcının çocuğu diğer hafif suçlar için Durdurma Kararı’na sevk etme yetkisi vardır.

Polis, eylemin küçük bir kabahat olması durumunda, başka bir işlem yapmadan küçük bir para cezası verebilir. Şiddet veya hırsızlık gibi savcının müdahalesini gerektirmeyen küçük suçlar için polis, 18 yaşına kadar olan genç suçluyu, onarıcı eğitim ve rehabilitasyon projeleri yürüten HALT-Durdurma adli bir toplum hizmeti projesine yönlendirebilir. Durdurma kararı, suça ve çocuğa göre uyarlanmış bir müdahale olup failin mağdurdan özür dilemesi fırsatı da dahil olmak üzere fail ile mağdur arasında görüşmeler gibi yöntemler kullanılmaktadır.

Savcı yine, dava açmadan da suçluluğu tespit edebilir ve sadece para cezası, toplum hizmeti ve benzeri yaptırımlar uygulayabilir. Çocuğun bu yaptırıma itiraz etmesine izin verilir. Savcı ayrıca, kabahat veya normalde en fazla 6 yıl hapis cezası gerektiren bir suç içeren davalarda şartlı tahliye kararı verebilir.

4.2. Almanya’da Uygulanan Diversiyon Modeli

Almanya’da 14 yaşın altındaki çocuklar ceza hukuku kapsamında hiçbir şekilde mahkûm edilemez ve/veya yargılanamaz. Bu nedenle, 14 yaşın altındaki çocuklara diversiyon da uygulanmaz. 14-21 yaşları arasında suç işleyen çocuklar Çocuk Mahkemeleri Kanunu’nun (JGG) özel düzenlemeleri uyarınca cezai sorumluluğa tabi tutulabilir. Savcı/hakim, eğitici bir tedbir uygulanması veya suç işleyen çocuğun mağdurla uzlaşmaya çalışması halinde, suçu kovuşturmadan kaçınabilir veya kovuşturmayı durdurabilir. Savcı, çocuğun suçu itiraf etmesi ve kendisine bir ikaz, talimat veya yükümlülük verilmesi halinde, savcılık soruşturmayı durdurabilir.

4.3. Portekiz ‘de Uygulanan Diversiyon Modeli

Çocuğun davranışını suç olarak görmek yerine, toplumsal nedenlerini anlamaya odaklanan bir model olup eğitsel tedbirlere dayalı modeli uluslararası normlarla en uyumlu sayılan modellerdendir. AB ve BM nezdinde «çocuk dostu adalet» in en güçlü örnek uygulamalarından biri olarak kabul edilmiştir.

12-16 yaş grubundaki çocukların işlediği fiiller için cezalandırma yerine eğitsel müdahale esas alınır. Yasada öngörülen bu tedbirler «*numerus clausus*» ilkesine tabiidir, keyfi olarak ve belirsiz bir şekilde uygulanamaz.

Eğitsel tedbir olan INTERNMENT tedbiri diğer pek çok ceza infaz sisteminden farklıdır. Çocuğu, hukuka uygun değerleri içselleştirebilmesi ve sorumlu bir yurttaş olarak yaşamını sürdürebilmesi için güçlendirmeyi amaçlayan pedagojik bir mekanizma olarak tasarlanmıştır.

Çocuk ve Gençlik Koruma Komisyonları, çocukların erken ve koruyucu aşamada adalete erişimini sağlayan en önemli mekanizmalardan birisidir. Bu komisyonlar yerel düzeyde (her belediye)

faaliyet gösterir ve **aile, okul, sosyal hizmet ve yargı arasında köprü** işlevi görürler. Çocuğun suça sürüklenme riski fark edildiğinde, **yargı sürecine girmeden** müdahale edilir Sosyal destek, danışmanlık, aileyle iletişim gibi önleyici tedbirler uygulanır.

Eğitsel Tedbirler:

- Uyarı (Admoestação): Çocuğa davranışının yanlışlığı açıklanır, gelecekte tekrarlamaması gerektiği bildirilir.
- Gözetim Altında Serbestlik (Liberdade Assistida): Çocuğun toplum içinde serbest kalması sağlanır, ancak sosyal hizmet uzmanı tarafından düzenli gözetim ve rehberlik uygulanır.
- Davranış Yükümlülükleri (Imposição de Obrigações): Çocuğa, mağdurdan özür dilemek, tazminat ödemek, eğitim/terapi programına katılmak gibi belirli yükümlülükler getirilir.
- Toplum Hizmeti (Prestação de Serviços à Comunidade): Çocuk, belirli saatlerde kamu yararına ücretsiz hizmet yapar.
- Mağdur-Fail Uzlaşması (Mediação / Reparação): Çocuk ile mağdur arasında uzlaşma süreci yürütülür; zarar tazmini veya telafi mekanizmaları işletilir.
- Eğitim Programları (Programas Formativos): Çocuğun okul başarısını artırmaya, mesleki beceriler kazandırmaya veya bağımlılık/şiddet davranışını değiştirmeye yönelik programlardır.

4.4. Barnahaus Modeli Norveç

Barnahaus, ilk olarak 1998 yılında İzlanda, ardından diğer İskandinav ülkeleri (2005'te İsveç, 2007'de Norveç, 2011'de Grönland ve 2013'te Danimarka) tarafından "Barnahaus" veya Çocuk Evi adı altında uygulamaya konuldu. Model, çocukların istismar, şiddet veya suç tanıklığı durumlarında **tek çatı altında destek** almasını sağlamayı amaçlamaktadır. Avrupa Konseyi, Norveç Barnahaus modelini «Çocuk Dostu Adalet Rehberi» ve *Lanzarote Sözleşmesi temel ilkesi uyarınca ikincil travmayı önleyen ideal model* olarak gösterilmiştir. Türkiye'de 2011 yılında uygulamaya giren Çocuk İzlem Merkezleri de aynı amaca hizmet etmektedir.

Suçta sürüklenen çocuklar açısından da amaç; cezalandırmak değil, davranışın nedenini anlamak ve onarmaktır. Her vaka, **polislin çocuk birimi, sosyal hizmet, psikolog** ve **savcı** arasında ortak yürütülür. 15-18 yaş arasındaki hafif eylemler tarafların karşılıklı görüşmesi, tazmin planı oluşturularak çözüldüğünde dava açılmaz. 15 yaş altı çocuklar için koruma sisteminin parçası olarak gerekli tedbirler alınır.

Bu modellerde çocukların yeniden suç işleme oranı %10-%15 düzeyine kadar inmiştir.

Sonuç olarak; çocukların özgürlüğünden yoksun bırakılması ya da yetişkin adalet mekanizmaları çerçevesinde cezalandırılması, iyileşme yaratmadığı gibi yeniden suça yönelme risklerini de ortadan kaldırmamaktadır. Oysa ocuk dostu adalet; çocuğın davranışının sorumluluğunu almak suretiyle toplum içinde kalarak dönüştürmesini ve toplumun da sorumluluk almasını sağladığından Türkiye ocuk adalet sisteminin yeniden yapılandırılmaya ve bu bakış açısını hayata geçirmeye ihtiyaı bulunmaktadır.

KAPANIŞ OTURUMU

SONUÇ RAPORU

“Suça Sürüklenen Çocuklarda Cezai Sorumluluk Yaşı” başlığı altında, alana ilişkin soru ve sorunların tartışıldığı sempozyumda, konuşma içerikleri ile izleyici sorularına verilen cevaplar kapsamında temel olarak aşağıda ifade olunan esaslar üzerinde durulmuştur:

1. Çocukların suça sürüklenmelerinde bireysel faktörlerden çok aile, okul, arkadaş grubu ve yaşanılan mahalle gibi sosyal çevrenin etkisi daha fazladır. Ailedeki ihmal ve istismar, parçalanmış aile yapısı; okul ortamındaki öğretmen ilişkileri, okulun fiziksel özellikleri, disiplin yönetimi; mahalle boyutunda ise suç, şiddet, madde kullanımının olması suça sürüklenmede önemli faktörlerdir.

Bunlara ek olarak yoksulluğun derinleşmesi, teknolojinin gelişmesi ve suç örgütlerine katılım günümüzde daha çok karşımıza çıkmaktadır.

Bu kapsamda şunlara dikkat edilmelidir:

- Koruyucu önleyici hizmetler geliştirilmelidir
 - Yoksulluk döngüsü kırılmalı, sosyal adaletsizlikler azaltılmalıdır
 - Okul sosyal hizmeti hayata geçirilmelidir.
2. Karşılaştırmalı hukukta çocuğun cezai ehliyet yaşına ilişkin yeknesak bir sınırın var olduğunu söylemek mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, uluslararası yaklaşımlar (ör. BM Çocuk Hakları Komitesi) karşısında; asgari cezai sorumluluk yaşı sınırlarının başlarda asgari on iki yaş olarak ortaya çıktığı, daha sonraları ise asgari on dört ve üzeri yaş anlayışının hakim olduğunu söylemek mümkündür. Cezai sorumluluk yaşının suçun varlığına etkisini belirleyebilmek kolay değildir. Ancak devletlerin ceza politikalarına yansıyan temel ortak noktalar; çocukların kriminojen ortamdan olabildiğince uzak tutularak cezanın muhatabı olmaması, bunun yerine sorunun güvenlik tedbirleriyle çözülmeye çalışılması olarak öne çıkmaktadır.
 3. Ebeveynlerin, Türk Medeni Kanunu’ndan (TMK) kaynaklanan velayet hakları ve yükümlülükleri nedeniyle çocukları üzerinde bakım ve gözetim yükümlülükleri mevcuttur. Ebeveynlerin bakım ve gözetim yükümlülükleri sadece çocuğun eğitimi ile sınırlı olmayıp, suça sürüklenmesinin önlenmesi ve çocuğun sağlıklı gelişimi için kriminojenik ortamlardan uzak tutulması da bu kapsamda yer almaktadır. Türk Ceza Kanunu’nun 233. maddesi, aile birliğinin korunması ve

bireylerin yaşamsal ihtiyaçlarının güvence altına alınması amacıyla düzenlenmiştir. Çocuğun suça sürüklenmesi, “Ahlak, Güvenlik ve Sağlığını Tehlikeye Sokma” bakımından gündeme gelebilir. (m. 233/3) Ancak anılan suç tipinin uygulanması, itiyadi sarhoşluk, uyuşturucu kullanımı ya da onur kırıcı tavır ve hareketler sonucu maddi ve manevi özen noksanlığı nedeniyle çocuğun ahlak, güvenlik ve sağlığını ağır şekilde tehlikeye sokulması ile sınırlıdır. Bu durumun çocuğun suça sürüklenmesinin önlenmesi yönünden yeterli korumanın sağlamadığı görülmektedir. İlâveten aile yönünden güvenlik tedbiri olarak, ebeveyn eğitimlerinin öngörülmesi tartışmaya açılabilir.

4. Flört şiddeti, şiddetin alt türlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu nedenle flört şiddetiyle etkin bir şekilde mücadele edilebilmesi için şiddetin nedenleri, sonuçları ve nasıl önlenebileceğini bilmek gerekmektedir. Yine bu fenomenle mücadele edebilmek için yasal düzenlemelerin de etkin bir şekilde hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Flört şiddeti 18 yaşını doldurmamış çocuklar arasında yaşanmaktaysa bunu “akran şiddeti” olarak tanımlamak daha doğrudur. Zira burada iki tarafın da çocuk olması konunun daha dikkatli bir şekilde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu gibi durumlarda ilişkinin her iki tarafına da destek olmaya çalışılmalıdır. Bu kapsamda her ne kadar suça sürüklenen çocuk olarak nitelendirilebilecek akran şiddetinin faili hakkında Türk Ceza Kanunu’ndaki suç tiplerinin uygulanması söz konusu olacaksa da burada failin çocuk olduğu göz önünde tutulmalı ve buna uygun olacak şekilde koruyucu ve destekleyici tedbirlerin sağlıklı şekilde uygulanması, şayet ceza verilmesi söz konusu olacaksa da temel cezanın belirlenmesi ve bireyselleştirilmesinde bu hassasiyetlerin göz önünde tutulması büyük önem taşıyacaktır.

5. Ergenlik, biyolojik olarak riskli olmasına rağmen uygun ve zamanında müdahalelerle yönlendirilebilir ve değiştirilebilir bir dönemdir. Ancak suça iten risk faktörlerinin bir araya gelmesi, suça sürüklenen çocuklarda hem suç davranışının tekrarlama olasılığını hem de psikopatoloji gelişme riskini artırmaktadır. Olumsuz çocukluk çağı deneyimleri (Adverse Childhood Experiences – ACE), suça sürüklenme ve mükerrer suç davranışı açısından kritik öneme sahiptir. Suça sürüklenen çocuklarda depresyon, anksiyete bozuklukları, davranış bozuklukları, madde kullanım bozuklukları ve antisosyal davranış örüntüleri genel ergen nüfusuna kıyasla daha sık görülmektedir. Bu psikopatolojiler erken dönemde başlamışsa ve yeterli tedavi sağlanmamışsa erişkinlik dönemine taşınma eğilimi göstermektedir. Psikolojik sağlamlık (resilience), risk ve travmaya rağmen çocuğun sağlıklı gelişimini sürdürebilme kapasitesini ifade eden dinamik bir süreçtir. Olumlu çocuk-ebeveyn ilişkileri, destekleyici

okul ortamı, problem çözme becerilerinin geliştirilmesi, olumlu rutinler ve güçlü yetişkin rol modelleri psikolojik sağlamlığın temel bileşenleridir.

6. Akran zorbalığına özellikle okul ortamlarında sıkça rastlanmaktadır. Akran zorbalığının temel özellikleri arasında bilinçli ve kasıtlı olarak karşı tarafı incitmeye ve zarar vermeye yönelik olması, tekrarlayıcı ve sürekli olması, zorbalık yapan ve zorbalığa uğrayan öğrenciler arasında güç dengesizliğinin olması vardır. Öğrencilerin akran zorbalığı nedeniyle yetişkinlik dönemlerinde suç ve şiddet olaylarına karışmaları, aile içi şiddet göstermeleri, psikiyatrik hastalık geliştirmeleri gibi sonuçlarla karşılaşma olasılıkları artmaktadır. Akran zorbalığı ile yakından ilişkili aktörler açısından değerlendirildiğinde bu zorbalık türünün çocukların sadece bireysel özelliklerinden kaynaklanan bir sorun olmadığı aynı zamanda aile, okul atmosferi, öğretmen tutumu, arkadaş ilişkileri ve içinde yaşanan kültürün de bu tür zorbalıkta önemli rol oynadığı ifade edilmektedir. Akran zorbalığının çözümü konusunda en büyük rol okul yönetimine düşmektedir. Ayrıca akran zorbalığı konusunda öğretmenlere ve okul çalışanlarına yönelik bilgiler verilmeli, akran zorbalığı hakkında politikalar geliştirilmelidir.
7. Bazı okullarda uygulanmaya başlanan öğrenciler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde akran arabuluculuğu modeli, çocukların sorun çözme yeteneğini geliştirmekte ve yargı yükünü azaltan etkili bir “önleyici hukuk” mekanizması olmaktadır. Araştırmalar, suç kariyerinin genellikle okul sıralarında, “akran zorbalığı” eylemleriyle başladığını ortaya koymaktadır. Tarafların kendi çözümlerini ürettiği Akran Arabuluculuk modeli, cezalandırıcı adalet yerine onarıcı adalet ilkeleriyle bu sorunu çözebilmektedir.
8. Çocukların suça sürüklenmesinin önüne geçmek ve suç tekrarını önlemek adına yerel, bölgesel ve ulusal risk haritası çıkarılmalı, çocuk odaklı koruma ve izleme sistemi oluşturulmalıdır. Çocuğun ihtiyaçları, içinde bulunduğu riskler ve nedenleri ekolojik/çoklu sistem doğrultusunda belirlenmelidir. Koruyucu faktörlerin neler olduğunu belirlenmeli ve güçlü çocuk koruma sistemi önceliklendirilmelidir. Risklerin nasıl giderileceği, hangi KDTK, kaynaklar, kurum, hizmet veya hizmet modelinin uygulanacağı çocuğa özgü olarak belirlenmelidir. Sadece çocuğa değil, riskli olan sistemlere (aile, okul, çevre, işsizlik, yoksulluk, çeteleşme ve suç örgütlerine vb) özgü müdahaleler geliştirilmelidir. Çocukla çalışan profesyonellerde ekstra uzmanlık şartı olması, okul sosyal hizmeti uygulamasının başlatılması, aile hekimliklerinin ruh sağlığı çalışanlarıyla desteklenmesi, risk altında olduğu belirlenen çocuğa vaka yöneticisi belirlenmesi, ceza odağı yerine alternatif tedbir ve uygulamalarının oluşturulması, toplumsal farkındalığın artırılması alınması gereken koruyucu ve önleyici diğer tedbirler arasında sayılabilir. Ayrıca suça sürüklenen çocuk teriminin kanunla ihtilaf halinde olan çocuk olarak değiştirilmesi düşünülmelidir.

9. Çocuk ceza adaletinde diversiyon modeli uygulamaya konulmalıdır. Diversiyon; kanunla ihtilaf halinde olan çocukların alternatif süreçlere tabi tutulmak suretiyle resmi adalet sisteminin dışına çıkarılmasıdır. Amaç; çocuğun suç oluşturan eylemi konusunda sorumluluk alması, davranışını değiştirmesidir. Bu modelde suçun işleme konulup, iddia makamı tarafından mahkemenin önüne getirilmesi yerine, kanunla ihtilaf halinde olan çocuğun, polis uyarısı veya ihtarı, mağdurdan özür dileme, tazminat ödeme, toplum hizmeti, aile-grup konferansı, onarıcı adalet uygulamaları, yaşam becerileri programı veya iyileştirici tedavi programı gibi yapılandırılmış bir diversiyon programına yönlendirilmesi esastır. Çocuk dostu adalet; çocuğun davranışının sorumluluğu almak suretiyle toplum içinde kalarak dönüştürmesini ve toplumun da sorumluluk almasını sağladığından Türkiye çocuk adalet sisteminin yeniden yapılandırılmaya ve bu bakış açısını hayata geçirmeye ihtiyacı bulunmaktadır.

Kamuoyunun takdirine saygıyla sunulur...

1993

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ